

Avrupa Birliği’ndeki baskın dinsel zihniyet ve pratikler, Türkiye’dekilerden ağırlıklı olarak geridir. Bu gerilik, neredeyse zamanın ta en başından beri şimdi Avrupa Birliği’nde yaşayanların başına çok dertler açtı. Sorunlar salt Avrupa’da kalmadı. Dünyanın ulaşabildikleri her yerine sorunlarını da beraberlerinde götürdüler. Nihayetinde dinsel zihniyet bakımından olan bu gerilik ancak imanın zayıflamasıyla aşıldı. Türkiye bakımından şimdi karşı karşıya olduğumuz soruyu şöyle ifade edebilirim: Avrupai standartlara uygun olması bakımından dinselliklerde yaşadığımız gerilemenin kalıcı olduğu veri alınabilir mi; kalıcı olamayacaksa dinsellikler konusunda düzelmelere bağlı olarak değer düzeninde gelişecek değişiklikler, diğer bakımlardan řu ya da bu derecede eskiye dönüşe ya da gerilemeye yol açacak mı?

Avrupa Birliği’nde dinin ne olduğu konusundaki baskın düşünüşün belirleyicisi Katolik Roma Kilisesi’nin doktrin ve icraatlarıdır. Bu doktrin ve icraatlar, dünyevi ve beşeri bir kurum olan Kilise’nin ilahi otoritesi olduğuna dayanır. Bunun sonucu olarak Kilise ve yetkilileri, ilahi olarak görülürler. Beşeri her türlü hataya açık olan bu dünyevi kurum, birlik sağlamaz parçalanmaya yol açar. Kuruma karşı tepki iki yönde gelişir; genel olarak ilahiliğin olmadığı düşüncesine varan bir tepki ya da ilahiliğin belli bir kilisenin (rneğin Katolik Roma Kilisesi’nin) zelliği olmadığı düşüncesine varan bir tepki. Bu tepkilerden ilki itikatsızlığa karşılık gelirken, ikincisi başka kiliselerin doğuşuna neden olur.

Kilise’nin dünyadaki ilahi otorite olması dinin Kilise’ye tabiyete indirgenmesine yol açar. Kilise kendisinden başka her türlü dini açık ya da örtük olarak dinsizlik ve yalancılık olarak sunar. Kilise’nin tüm yargıları gibi bu da tabi olanların görüşünde ilahidir; tabi olanları bağlayıcıdır. Avrupai din dışlayıcıdır.

Dünyevi olan yaşamımızda ihtilaflar eksik olmaz. İhtilaf ıktığında Kilise sorgulanır olur. Kilise’den kopmalar, ilahi otorite iddiasındaki yeni kiliselerin doğmasına yol açar. Böylece aynı dinsel temellerde yükselen farklı kiliseler, birbirleriyle bu kiliselere tabi gruplar üzerinden yer yer zaman zaman açık, yer yer zaman zaman örtük sürüp giden savaşımlara tutuşurlar. Avrupai din paralayıcıdır.

Kilise kurumdur. Otoritesi kurumsal otoritedir. Bu durum, Kilise’yi yaşadığı bölgede kısmen ya da tamamen egemen olarak görmeyen, dinsel olmayan otoritelere de sirayet eder. Kilise’nin egemenliğini kısmen tanımayan laikler ve Kilise’den tamamen bağımsız egemenliği tanıyan çağdaşlar, Kilise dışı otoriteyi geliştirirken, Kilise’nin otoritesi ile ortaya çıkmış kurumsal otoriteyi olduğu gibi muhafaza ettiler. Laik ya da çağdaş kurumsallık da toplumsal olarak dışlayıcılığı ve parçalayıcılığı üzerinde taşıyagelmıştir.

Kiliseleriyle, kurumsallığıyla Avrupai din, Müslümanlık öncesinden kalmaz. Müslümanlığın gelişmesiyle, gerilemiş ve ancak zorbalık yapabildiğince tutunabilmiştir. Dünya çapında yeniden yayılabilmesi, ancak kütlesel etkisi olan ve gittikçe daha fazla etkili hale gelen teknolojik ve toplumsal zulüm ve katliam makinelerinin gelişmesine bağlı olmuştur. Muvakkat olan zorlama yeteneğindeki üstünlüğe bağlı bu gelişmeler, dinsellikler bakımından Müslümanlığın Avrupai din biçemine sığmayacak daha ileri evreye karşılık geldiği olgusunu karanlıkta bırakmıştır.

Allah’ın varlığından ve Muhammet’in onun kulu olduğundan eminliğe dayanan Müslümanlık, temelde dini kurumsal olarak benimsemeye değil, bir eminlik konusu olarak hissetmeye dayanır. Müslümanlığa, belli insan gruplarını değil, herkesi ayrı ayrı, dünyadaki halife olarak, yaşadıklarından ve dünyada olup bitenden sorumlu tutan görüş daha uygundur. Ne tür olursa olsun dünyada karşılaşabileceğimiz otoritenin ilahi olması temel Müslüman eminliğe sığmaz.

Müslüman kendi dinini mükemmel görür görmesine ancak diğer dinlerin mensuplarıyla birlikte rahatlıkla yaşayabilir. Müslüman tüm kitaplı dinleri Müslümanlık gibi bir din olarak tanır. Müslüman bakımından bu dinlerle ilgili sorun zaman içinde az ya da çok çarpıtılmış olmasıdır. Müslümanların yayıldığı bölgelerde kitaplı dinler ortadan kalkmaz. Müslümanlık dışlayıcı değildir.

Müslüman topluluklarda ortaya çıkan münafıklar ve müşrikler, arzu ve istekleri bu olmasa bile Müslümanların bütünlüğünü bozma eğilimindedirler. Münafıklar, duyarlılıklarını

kullanarak topluluktakilerin birbirine düşmesine yol açar. Müşrikler, dünyada Allah’ın iradesini bilip yansıtan dinsel otorite olduğunu ileri sürüp, Müslümanlığın temel eminliğinin çerçevesinin dışına çıkmasını tetikler. Müslümanların dinsel savaşını asıl münafık ve müşriklere karşı kendi içindedir. Bu savaşım kişilerle değil, paralanmayladır. Müslümanlık btnleştiricidir.

Burada ifade etmeye alıştığım, Hıristiyanlığın kötü, Müslümanlığın iyi olduğu değil. Düşünürken, kesin çizgilerle birbirlerinden ayrılanlar, pratikte benzeşir. Hıristiyanlık bir eminlik sorunudur ve Müslüman toplumlarda dinsel kurumlar ortaya çıkmıştır. Bunlarla birlikte ayrıntılı değerlendirildiğinde, hem kurumsallık hem de eminlik bakımından her ikisi arasındaki fark derece farkıdır. Böylece yapılacak, ahistorik bir değerlendirmede nicel farklılıklar dışında aynılaşan Hıristiyanlık ve Müslümanlık, tarihsel gelişimlerinin belirlediği kalıplaşmalarla nitel olarak ayrılırlar. Dışlayıcılık - kapsayıcılık, paralayıcılık - btnleştiricilik, kurum merkezlik - insan merkezlik ayrımları bu bağlamda göreli olarak baskın gelen özellikler olarak dşnlmelidir.

Avrupa Birliği’ne giriş süreciyle Türkiye’de nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu, neredeyse tüm özel durumların genel olduğu, her türlü toplumsal faaliyetlerin, çalışma ilişkilerinin ve iletişimin ancak kurulmuş kalıplar içinde gelişebildiği, işleyişi gittikçe büyüyen oranlarda emek dışı enerjiye dayanan bir kentlilik geliştirilmeye girişildi. Bu süreçte, Müslümanlık Avrupalı din anlayışına göre kurumsal bir görüntüye kavuşturulmaya çalışıldı.

Kurumlaşmış Müslümanlık olarak İslam yeniden biçimlendirilmeye uğraşıldı. Evet, bu İslam Müslümanlığa uygun değerdir; ancak sorun bu değeril. Sorun, kurumlaştırılmış Müslümanlık olarak bu İslamın, Müslümanlığın temel eminliğinin gerisine düşüp dünyada yaşayan insan olarak Müslümanın dünyevi pratiklerini gereksiz sınırlarla daraltmasıdır.

Topluca bir din değerişimi yaşanmayacaksa temelsiz sınırlar aşılacak, kurumlar kadkleşip boşalacaktır. Böyle bir ilerleme tabii ki kendi başına bir sorun oluşturmaz. Ancak oluşan kentsel yaşam ideolojik dayanıklılığı bulunmayan eğreti kurumlaşmaya bağlıysa, insan

etkinlik ve ilişkilerinin içinde gelişeceği kalıplar böyle bir kurumlaşmayla sağlanıyorsa kaçınılmaz görünen dinsel ilerleme sorunlaşıverir.